

bánságot. Nem tartott sokáig, a magyar országgyűlés annyi borsot tört emiatt Bécs orra alá, hogy három megyék hamarosan visszakerültek Magyarországhoz. Ellenben Mária Terézia, aki tehetségesebb volt, mint családjának sok férfitagja, 1764. május 1-én életbe léptette a katonai határörvidéket.

Azban az időben praktikus politikája volt Bécsnek ez az ötlet. Kapott olcsó katonaságot arra az esetre, ha a török meggondolná magát és új kísérletezésbe fogna, azonkívül ez a szervezet, amely ezredekre, majd zászlóaljakra és századokra volt osztva, meg tudta akadályozni a ragályos kelti betegségek behurcolását. Hetven éves koráig ugyanis minden férfi katonai szolgálatot volt köteles teljesíteni a Gránicon. De épp úgy katonának látták el az igazságszolgáltatást, a tanügy kívánalmait, a telekkönyvet, sőt uniformisban járt a plajásnak tisztelt kisbíró is, ambicionálván, hogy idővel káplár lehessen.

Nem voltak ezek igazi értelemben vett katonák, de polgárok sem. Műveltségük, tudásuk a minimális, nyelvük az úgynevezett „Armeedeutsche“, házközösségben éltek, ami arra volt jó, hogy birtokukat ne terhelhessék meg és ne adhassák el, tartott pedig az egész állapot 1873-ig.

A gránicsár tisztek közül akárhány az eke mellől indult el a karrierje útján, azonban volt aki így is elérkezett a tábornoki ranghoz, sőt tovább is. Sok anekdota kering róluk, a jobbnál jobb történeteknek gyűjtőjük is van a Bánáthban. Kár lenne, ha elkallódnék ez a történelmi anyag, talán jobb időkben viszontlátjuk könyvben őket. Minden szent primitívségben van ugyanis valami megható. Az egyszerű lélek naiv bájjával nem ér fel az agyafurtság, a nagystilűség sokszor szélahamos kalibere. A tudás elkápráztat, akárcsak a kertészeti raffineriával kitenyészített orchidea, de a szelíd kőntösű rezeda, aki napközben elveszett a színek orgiájában, éjszaka küldi be illatát az ablakodon, mikor ébren álmodod át a jövőt és álmodban a múltat.

K. I. elsőosztályú kapitány is ellenőrizte a Gránicon, hogyan iskoláztatják az őrmesterek a legénységet, véletlenül éppen csillagászatból. Ne higgyük ugyanis, hogy egy régivágású őrmester nem értett mindenhez, ha ráparancsoltak és ő vakon engedelmeskedett.

— Ostoba emberek, akik nyilván rosszul is látnak, azt állítják, hogy a nap forog a föld körül, — magyarázta az egyik. Hát ne hallgassatok ilyen számárságra, mert nem igaz és nevetségesse teszik magatokat. A nap egy helyben áll, a föld forog.

Másik ajtónál is hallgatózik a kapitány, ott is magyaráz az őrmester.

— Kerüljétek a buta tintanyalókat, mert nincs rosszabb a műveletlenség-nél, ezek terjesztik azt a marhaságot, hogy a föld forog a nap körül. Hát nekem is van szemem, a természet ölen nőttem fel, nem a városi házak közt, mai gyerek se vagyok. En mindig csak a napot láttam felkelni és lenyugodni, tehát ő forog és nem a föld. Az csak türi ezt a kurizálást, vagy mi a fenének nevezzem.

A parancsnok aztán munka végeztével maga elé rendelte az őrmestereket.

— Ide hallgassatok ti erdőből szalajtott vaddisznók. Nekem teljesen Wurscht, hogy melyik forog a másik körül, a nap, vagy a föld. Eddig is megvoltam annélkül, hogy ez a kérdés háborgatott volna, valahogy elviselem ezután is a terhét. A tanításban azonban megkövetelem az egyöntetűséget, miért is jó szívvel ajánlom, hogy allapodiatok meg magatok közt, külön-

Harcászati gyakorlatokat is tartottak a gránicsárok. Egyszer például az egyik századnak oldalba kellett támadnia az ellenséget, amely kedélyesen fogja fel a dolgot és nem veszi észre, milyen veszélyben forog. Mint ahogy hirtelen gyilkos tűz alá is fogják.

A jelenlevő parancsnok, aki maga is kíváncsi volt, hogy mire végzik, kétségbeesetten rohan feljük és már messziről kiabál.

— Vissza, százados ur, hiszen ön elcsúsz az egész századával!

A kapitány csupa főlénny, úgy válaszolja.

— Már hogy esnének el. Excellenz, hiszen csak vaktöltéssel lőnek!

Természetes, hogy az egyszerű emberek kormányzása sok panaszra adott okot. Ha aztán valami bántalom érte őket, nyomban rohantak Bécsbe, vagy küldték elképzelhetetlen hosszú utakon a leveleket.

— Engedje meg édes anyám, hogy meglátogassam őket, kérlelte egyszer a későbbi II. József Mária Teréziát. A személyes tapasztalat többet ér száz kitűnő referensnél.

— Menj, ha a kedved tartja, válaszolta a felséges mama.

A finnyáskodó Bécs azonban megbotránkozott ezen a különbségen.

— Fenséged nem is képzei, milyen bagázssal kell ott érintkeznie, — intette egy udvaronc.

Bálint Sándor:

Szeged népi multja

A szegedi népiségről Tömörkény és Móra Ferenc alkotásainak általában alig van közvetlen, élményszerű tapasztalatunk. Pedig nemigen van magyar táj, amely külön, színesebb, gazdagabb hagyományokkal dicsekedhetné, mint éppen Szeged városa. A szegedi népeletet, népműveltséget a tudományos kutatás általában már föltárta, munkájának eredményei azonban sajnos alig élnek a szegedi művelt köztudatban. A szegedi népi környezettel nemigen törődünk — sokszor még azok sem, akik belőle nőttek ki —, alig vesszük észre azokat az emberi értékeket, amelyeket a szegedi parasztság megvalósított, nem ismerjük a közösségi életnek azt a gazdag természetességét, amely a városi civilizációból már annyira hiányzik. Hagyomány és haladás nem zárja ki, hanem föltételezi egymást: a nagyvárossá fejlődő Szegednek aligha van kedvesebb kötelese, korszerűbb feladata, mint saját népi hagyományainak tisztelete. A népi tradíció és a mai kor között feszülő ellentétet a nemzeti élet folytonossága, biztossága érdekében egyensúlyba kell hoznunk egymással. Városunk népi jellegzetességeinek őrzése és megfelelő módon való értékesítése tehát magyar és humánus kötelességünk is egyuttal.

Szűkreszabott előadásunkban még vázlatosan sem utalhatunk a szegedi népelet minden jellegzetes megnyilvánulására, csak néhány jellemző mozzanatot ragadunk ki.

Városunk ősi magyar település. A magyarságnak sajátos népi összetételénél fogva a Tisza és a Maros összefolyása egyenesen kínálkozott a letelepedésre. A méneseknek, jószágoknak legelőül a környező füves puszták, halászatra a folyó és kiöntései, az emberek lakására pedig a közbeeső szigetek szolgáltak. A mai Szeged magva tulajdonképpen három sziget: Alsó-Szeged a mai Alsóváros, Felső-Szeged, azaz a mai Felsőváros és a Vár (Palánk), vagyis a mai Belváros. A Szeged-szó eredete szerint mégsem a szigetre megy vissza, hanem a palánkon valószínűség szerint a beszögellést

— Kedves gróf, felelte József, ha csak magamfajta emberekkel akarunk élni, ki se mozdulhatunk a családi sirbontunkból.

El is ment inkognitó, kis kísértettel, lóháton, nem riadt vissza az utkellemetlenségeitől, de tapasztalatokkal teli érkezett haza. Egyszerű emberek egyszerű szavakkal öntötték ki szívüket az uraságoknak, hogy ők hogyan mondanák meg az igazat a császárnénak, ha egyszer elébe kerülhetnének!

A Határörvidék megszűnése után mindenkit polgári állásba helyeztek el, ha még nem volt tulajdonos öreg és legalább pipázni tudott. Volt akit szolgabírónak tettek meg, vagy mikor elkülönítették a közigazgatástól az igazságszolgáltatást, pláne járásbírónak. Komolyabb ügyet azonban nem bíztak rájuk, apró adminisztrációs piszmogásban fejthettek ki tevékenységet. Teszem azt igen jól beváltak a sorozásnál.

Magyarul se tanultak meg tökéletesen, de félíg-meddig sem. Az ő stílusukból maradtak fenn azok a viarágások, amikkel a kedélyes vidéken találkozni még ma is, ha a humor kerül a sor. Tudják meg hát az ere detüket is.

— Kézbe nem volt sithető!

— Lebbezze fel meg, ha nem tesszik!

— Nem volt hatolható ki pu.

Azért mégis csak kedélyes szép világ volt!

KRÓNIKAS

pet gyakran nyomorgattak a törökök, a beözönlő dicszláv népek, köztük Cserni Jovan serege, továbbá kóbor katonák. Sokan elmenekültek a szülővárosukból. A XVI. és XVII. században a felső Tiszán emellekfolyója mindenütt talákozunk szegedi halászokkal, akik különösen a gyalomnak voltak föltűnő hatatlan mesterei. A hódoltságbeli magyar források sokat mesélnek még a mezőszegedi dicszlávokról is.

Szeged kényszerű volt, azaz közvetlenül a szultannak adózott. Ennek természetesen következménye az lett, hogy lakossága felduzzadt, mert a környező helységek népeidemenekült a spáhik sanyargatása elől. A régi falunévek: Sörkéd, Fark, Sajteny, Völnek, stb. dőlönként ma is élnek. Kialakul az oriai kiterjedésű szegedi határ, az alföldi városokra annyira jellemző nomád pásztorkodással.

A felszabadulás után megindul az idegenek: németek, buncyvácsok, szerbek, görögök és zsidók beözönlése a Palánkba, ugyanakkor a szegediek kirajzása a Délvidékre, főleg a Temesközbe. A XVIII. század elején két emlegetett, de néprajzi szempontból még nem eléggé méltatott jelenség kötheti le a kutató figyelmet a kunpusztulásért folytatott küzdelem és a boszorkánypörök. Van egy-egy tisztázni való is. A barokk kulturális népies formáit a bevándorolt németek elhosszúak ugyan Szegedre, de bizonyos tárgyi analógiák megállapításán kívül még nem tisztázódott a szegedi magyarságra való hatása. Hasonlóképpen megrajzolatlan az idegenek beolvadásának feladata is.

A XVIII. század folyamán alakult ki Szegednek részben még ma is érzékelhető népi jellege, de ugyanakkor városrészek szerint el is különül. Alsóváros ragaszkodik legtovább az ősi hagyományokhoz. Nemigen keveredik más városrészeliekkel, ki tart a halászat és állattenyésztéssel, csak háziiparral foglalkozik és meghonosítja a paprikát. Lelki alakításában nagy szerepe van a franciskánus kolostornak. Felsőváros magyarsága már mind biológiai, mind pedig szellemi értelemben nagyarányú keveredésen megy keresztül. Halászgazdák, hajósok és mesteremberek, hajóácsok (superok), szűcsök, csizmadia, kenyerésütőgép-laknak itt. A bennszülött hivatalbéli legnagyobb számban innen kerülnek ki. Mindkét városrész népet egészen különös kalmárérzék jellemzi. Minthogy pedig a tiszamenti Szeged az Alföldnek és a Délvidéknek a XVIII. század végétől kezdve legelső közigazgatási empóruma volt, a kéznél lévő értékesítési lehetőségek miatt a földművelés kezd újra föllendülni, sőt a dohánykertészettel, paprikatermeléssel, szőlőtelepítéssel belterjessé is válik. A Palánkban az idegenek, német iparosok, görög, szerb, zsidó boltosok laknak. Új városrész Rókus, az akkor ágrólszakadtak települése.

Forradalmi változást okoz Szeged patriarkális életében, népi kulturájában a Tisza szabályozása, továbbá Szeged nagyvárossá fejlődése. A Tisza szabályozásával a vizenjárók, halászok, hajósok, hajóácsok, vízimolnárok tulnyomórésze elveszti kenyerét. Feltűnik ezzel a jelenséggel kapcsolatban itt Szegeden is a kubikosok rendje, majd megindul a tanyákra való kirajzás. A földművelés terjedésével a tanyák fokozatos benépesedésével vége szakad a régi pásztoreletnek és a vele sokban összefüggő betyárvilágnak. Az 1879. árvíz Szeged népeletében is döntő esemény, amelynek hullámai népkulturánk sok értékét magukkal sodorták. Manapság már csak folyton halványuló körvonalaival, illetve nyomaival találkozunk.

Lóárverés

November 24-én d. e. 9 órakor 2 dr. kiselejtített lovat árverés útján fog értékesíteni a Mars-terti mázsabáznál a köztisztasági hivatal. Igazgatóság.